

budjetista.

Mutta eikö tämä, kuten kriitikot sanovat, ole vain näköharha, koska alkoholihaittojen yhteiskunnalliset kustannukset ovat suuret ja vievät osan tuotosta?

— Tietysti se on osittain totta. Jokin vuosi sitten Alkossa laskettiin näitä kustannuksia ja päädyttiin siihen, että tuotosta ehkä neljännes menisi näinä haittoina pois. Joissakin muissa maissa on päästy huomattavasti suurempiinkin lukuihin.

Missä määrin Alkon liiketaloudellinen tulos tai valtion tuotto-odotukset saavat vaikuttaa alkoholipoliittiseen linjaan?

— Lain hengen mukaan ne eivät saisi vaikuttaa ollenkaan. Mutta ainahan se käytännön elämä on ihmeellisempää kuin teoriat.

Mikä olisi parempi järjestelmä?

Alko toimii osakeyhtiönä, mutta sillä on myös julkiselle hallinnolle kuuluvia tehtäviä. Riitelevätkö nämä tekijät keskenään?

— Minun käsittääkseni ne eivät ainakaan suuremmin riitele keskenään. Tämä kaksinaisrooli on olemassa, ja sitä on yritetty kuvata Alkon logossakin. Ehkä sitä on niin alkolaistunut, ettei näe metsää puilta, mutta kyllä me mielestäni olemme onnistuneet aika hyvin. Toisenlaistakaan yhtä hyvin toimivaa järjestelmää ei oikein voi hahmotella.

— Kun meistä ohraviinatehtaasta käydyn väittelyn yhteydessä haluttiin tehdä Ruotsin mallin mukainen, oltiin kuitenkin varsin yhtenäisesti sitä mieltä, että yksi kokonaisuus on parempi kuin jaettu. Enkä minä usko, että Ruotsin alenevat alkoholinkulutusnumerot johtuisivat siitä, että siellä on kaksi yhtiötä. Siinä on taustalla jotain muuta, joka pitäisi tarkasti selvittää.

Matti Kaukinen muistuttaa siitä, että maamme rajojen ulkopuo-

lellakin suomalaista alkoholijärjestelmää on pidetty niin hyvänä, että se voisi jopa olla sovellettavissa kehitysmaihin, jotka pyrkivät järjestämään alkoholiolojaan.

Miljardin teollisuus-Alko

— Alkon teollisuuspuoli on varsin tuntematon Suomen kansalle, Matti Kaukinen, teollisuusjohtaja, sanoo.

— Se ei kuitenkaan ole mitenkään mitätön. Väkeä on työssä toistatuhatta. Silloin, kun puhuttiin Alkon jakamisesta, laskettiin, kuinka suuri yhtiö teollisuuspuolesta tulisi, ja päädyttiin tuotannon omakustannushinnalla laskettuna likipitäen miljardin markan yhtiöön; vähittäismyyntihinoilla laskettuna tuotannon arvo olisi tietysti paljon suurempi.

Ohraviinatehtaan yhteydessä Alkoa arvesteltiin siitä, että se on menossa alueelle, joka ei sille kuulu. Onko Alko laajentumassa ja vahvistamassa teollisuuspoliittista rooliaan?

— Näin meitä tosiaan arvesteltiin, mutta päätöksessään maan hallitus oli sitä mieltä, että uusi tehdas ei ole toimialan ulkopuolella. Tällä päätöksellä Alkon teollisuuspoliittinen merkitys tulee vahvistumaan tulevaisuudessa. KTM on ollut jo varsin valppaana ja katsonut, että tämäntapaiset yhtiöt kuuluisivat sen valvontaan.

— Kun uusi tehdas valmistuu loppukesästä 1987, meillä on omaa tärkkelystä, mikä antaa mahdollisuuden kehittää uusia tuotteita mm. puunjalostusteollisuutta varten. Rajamäellä meillä on koetehdas, joka tuottaa n. 5 000 tonnia tärkkelystä vuodessa. Ensimmäinen erä valmistui tämän vuoden maaliskuun 14. päivänä klo 22.30. Kun ohraviinatehtaasta käydyn infosodan aikana väitettiin, ettei ohratärkkely ole kunnollista eikä kelpaa mihinkään, on nyt voitu todeta, että

se on laadullisesti erinomaista.

Uuden tehtaan käynnistyttyä Koskenkorvalla on Alkon tuotannosta teollisuusjohtaja Matti Kaukisen kertoman mukaan n. 40 prosenttia sellaisia tuotteita, joissa Alkolla on monopoli, ja n. 60 prosenttia tuotteista — mm. tärkkelys, sokeri ja rehu — on tavanomaisen kilpailun piirissä.

— Puhuminen Alkosta biotekniikan kehittäjänä Suomessa on vakavaa puhetta. Meillä on 50-vuotisen varsin tarmokkaan tutkimustyön tuloksena paljon tietoa ja taitoa, ja kun se yhdistetään liiketaloudelliseen puoleen, Alkolla on varmasti melkoinen rooli tulevaisuudessa. Meillä on hyvin mielenkiintoinen vaihe menossa.

Jorma Hentilä

Alkoholibyrokraatiaa karsitaan — Ruotsissa

Kesän alussa eli kesäkuun 11. päivänä 1985 jätettiin Ruotsin sosiaali- ja terveysministerille sikkäläisen alkoholilainsäädännön muuttamista pohtineen komitean mietintö (Handel med alkohol-drycker. SOU 1985:15, Delbetänkande av alkoholhandelsutredningen). Teksti on mielenkiintoista luettavaa. Näyttää nimittäin siltä, että samaan aikaan, kun meillä ollaan tuomassa alkoholilainsäädäntöön byrokraatiaa ja pikkutarkkuuksia lisääviä säännöksiä, byrokraatiastaan ja holhoavuudestaan maailmankuulut ruotsalaiset ovat kertaheitolla poistamassa moisia tekijöitä omasta alkoholilainsäädännöstään.

Komitean asettaminen

Ruotsissa on jo pitkään sekä virallisesti että epävirallisesti syy-

etty alkoholilainsäädäntöä — lähinnä anniskeluun ja myyntiin liittyviä lupahallintoasioita — turhan mutkikkaaksi, epäyhtenäiseksi ja byrokraattiseksi. Asiaan ovat puuttuneet useat viralliset toimikunnat ja komiteat. Merkittävimpana kannanottona voitaneen pitää valtion tilintarkastusviraston (riksrevisionsverket) 14.2.1984 päivättyä muistiota. Tässä todetaan mm., että alkoholijuomien anniskelua kahlitsee melkoisen mutkikas säännöstö siihen liittyvine laajoine hallintokoneistoineen. Lisäksi valtion tilintarkastusviraston mielestä asiaa hoitavien viranomaisten välisen vastuun- ja työnjaon epäselvyys on johtanut siihen, että eri viranomaiset tekevät huomattavassa määrin päällekkäistä työtä.

Kesäkuun 28. päivänä 1984 asetettiin yhden miehen komitea pohtimaan anniskeluun ja myyntiin liittyvien säännösten yksinkertaistamista. Komitean puheenjohtajaksi ja samalla ainoaksi varsinaiseksi jäseneksi valittiin Ruotsin korkeimman oikeuden oikeusneuvos Staffan Magnusson ja sihteeriksi oikeussihteeriksi Håkan Sandesjö. Työssä oli lisäksi mukana asiantuntijaryhmä, johon kuului edustaja lääninhallituksesta, kunnallislitosta, sosiaaliministeriöstä sekä sosiaalihallituksesta.

Evästyksenä komitean työlle oli hallituksen tehtäväksianto nro 1984:30, jossa mm. todettiin valtiopäivien useaan otteeseen painottaneen alkoholipoliittisten rajoitusten pysyttämistä sellaisina, että kansalaiset pitävät niitä tarkoituksenmukaisina ja järkevinä. On nimittäin olemassa vaara, että usko alkoholipolitiikan perusteisiin murenee, jos alkoholihallintojärjestelmä on tarpeettoman mutkikas tai jos alkoholilainsäädäntöä pidetään yleisesti vanhentuneena. Lisäksi tehtäväksiannossa todetaan, että komitean työn tulee lähinnä kosketella anniske-

luun ja muuhun alkoholikauppaan liittyviä asioita ja että päämääränä tulee olla alkoholihallinnon yksinkertaistaminen ja järjestyminen sekä tätä myötä byrokraatian vähentäminen.

Milloin meillä alkoholilainsäädännön uudistaja saisi tällaisen tehtäväksiannon? Pitääkö ensin odottaa, että meidän järjestelmästämme rakennetaan turhan mutkikas ja byrokraattinen?

Työn edistyminen

Komitea teki mittavan pohjatyön. Se tutki historiaa ja nyky päivää sekä säännösten että käytännön valossa. Ruotsissahan alkoholihallinto on hajautettu eri viranomaisille. Päävastuun alkoholihallinnosta kantavat lääninhallitukset, ja eniten onkin kritiikkiä aiheuttanut se, että lääninhallituksilla on erilainen käytäntö, minkä johdosta hallinto on epäyhtenäinen. Kun ottaa vielä huomioon sen, että kunnilla on käytännössä lähes samat valtuudet näissä asioissa kuin lääninhallituksilla, sekaannus onkin jomellainen.

Komitea teki kiertokyselyn kaikkiin lääninhallituksiin, minkä lisäksi se vieraili useissa niistä keskustelemassa asioista henkilökohtaisesti. Komitea kävi Suomessakin tapaamassa sosiaali- ja terveystieteiden ja Alkon edustajia. Lisäksi komitea on hyvinkin tunnollisesti kirjannut sekä virallisia että yksityisiä selvityksiä ja mielipiteitä, joita näistä asioista Ruotsissa on esitetty. Ulkopuoliselle lukijalle jää virallisista selvityksistä päällimmäisenä mieleen ruotsalaisten suuri huoli taloudellisesta rikollisuudesta. Ravintolalaa pidetään tässä mielessä yhtenä pahimmista.

Komitea on mietinnössään — ulkopuolisen näkökulmasta — varsin radikaaleilla linjoilla. Alkoholikauppaan liittyvää byrokraatiaa ja säädösviidakkoa on läh-

detty karsimaan ennakkoluulottomasti. Viranomaisten työn painopistettä on haluttu siirtää elinkeinon seurantaan ja näin antaa yrittäjille vapaammat kädet toiminnan käytännön järjestämisessä. Selvittelen seuraavassa mietinnön pääkohtia.

Kansanoluen myynti vapaaksi

Kuten hyvin tiedetään, Ruotsissa ei saa kaupata keskiolutta. Keskioluen alkoholipitoisuus on Suomessa yli 2,25 mutta alle 3,7 painoprosenttia. Myynissä on mietoa olutta (enintään 1,8 p-%), olutta eli ns. kansanolutta (enintään 2,8 p-%) sekä vahvaa olutta (n. 4,5 p-%). Näistä kahta viimeksi mainittua saa anniskella vain erillisellä lääninhallituksen myöntämällä luvalla. Vahvan oluen vähittäismyyntiä saa harjoittaa vain Systembolaget. Kansanolutta saa myydä myös elintarvikekaupoista; tämä vaatii erillisen lääninhallituksen luvan. Lupahakemuksen mukana täytyy olla monenlaisia papereita, mm. erittely kauppiaan tavaravalikoimasta. Lisäksi lääninhallitus voi tehdä yksittäisiä ennakkotarkastuksia myyntilupaa anoviin kauppoihin.

Komitea esittää, että kansanoluen myynti ja anniskelu saisivat tapahtua ilman erillistä lupaa. Myyntiin sovellettaisiin kuitenkin pääosin samoja rajoituksia kuin tähänkin asti, mm. 18 vuoden ikäraja. Lisäksi lääninhallituksilla olisi mahdollisuus puuttua väärinkäyttöihin. Sen sijaan mitään ajallisia erillisrajoituksia myynnille ei jäisi.

Perusteena esitetään mm. turhan byrokraatian poistamista sekä sitä, ettei kansanoluesta ole voitu havaita tulleen tai tulevan ongelmaa erityisesti nuorisolle.

Monet lääninhallitukset näyttivät tällaiselle uudistukselle kiertokyselyssä vihreää valoa.

Suomessa tällaista kansanolut-

ta eli II-olutta ei tällä hetkellä ole myynnissä.

”Turhat” anniskelumääräykset pois

Komitea esittää laista poistettaviksi erilliset määräykset alkoholijuomien anniskelusta itsepalvelujärjestelyin, anniskelusta ravintolan baarissa sekä yllyttämisestä alkoholijuomien nauttimiseen.

Ruotsin lain mukaan alkoholi-juomien anniskelu itsepalveluna on mahdollista vain, jos lääninhallitus on antanut tähän erillisen luvan. Komitean mielestä tällainen säännös on oikein esimerkki tarpeettomasta pikkutarkkuudesta.

Suomalainen alkoholilain uudistaja on tässä (kin) suhteessa eri mieltä: hallituksen esityksessä alkoholilain muuttamiseksi halutaan erillisillä säännöksillä rajoittaa itsepalvelua sekä alkoholijuomien myynnissä että anniskelussa.

Komitea toteaa, että luvanhaltijan pitäisi saada itse päättää, missä muodossa anniskelu tapahtuu. Jos itsepalvelusta aiheutuu epäkohtia, tulee niihin puuttua valvontatoimenpitein. Myös drinkkibaarien perustamisesta ja anniskelusta niissä on yksityiskohtaiset määräykset Ruotsin laissa. Nämäkin esitetään kumottaviksi tarpeettomina ja turhina.

Yllytyskieltoa pidetään tarpeettomana, koska sen soveltaminen on vaikeaa. Jotkut lääninhallitukset ovat esimerkiksi katsooneet, että ennen ruokailua esitetyt otatteko aperitiivit -tapaiset kysymykset rikkovat tätä kieltoa.

Lisäksi laista esitetään poistettaviksi erillismääräykset alkoholijuomien anniskelusta eri liikennevälineissä eli junissa, laivoissa ja lentokoneissa. Tärkein tällainen voimassa oleva määräys on se, että väkeviä alkoholijuomia saa anniskella vain ”erityisistä syis-

tä”. Ylivoimaisesti suurin osa lääninhallituksista on sitä mieltä, ettei liikennevälineitä koskevia erityismääräyksiä tarvita.

Suomenkin laissa on yksityiskohtaiset erityismääräykset alkoholijuomien anniskelusta liikennevälineissä. Tätä lainkohtaa eli alkoholilain 42. §:ää lukiessa tulee mieleen, että tässä voisi meidän alkoholilaissamme olla esimerkki ”tarpeettomasta pikkutarkkuudesta”.

Käsite ”erityiset syyt” tuntuu olleen kovasti ruotsalaisen alkoholilain laatijan suosiossa. Komitea pyrkii puhdistamaan Ruotsin alkoholilakia mm. tällaisista käsitteistä, koska ne ovat johtaneet epäyhtenäiseen käytäntöön. Samanaikaisesti Suomen alkoholilain muutosesitys on tuomassa näitä meidän lakiimme; useassa kohdin uudistusesityksessä puhutaan ”erityisistä syistä” tai ”riittävästä määrästä”.

Ruotsissa, kuten Suomessakin, lääninhallitus hyväksyy ravintoloiden vastaavat hoitajat ja heidän sijaisensa. Tällainen hyväksymisenmenetely esitetään poistettavaksi ja siirryttäväksi sellaiseen käytäntöön, että luvanhaltija itse nimeää pätevät henkilöt tähän tehtävään. Jos luvanhaltija laiminlyö tehtävänsä tässä suhteessa, voidaan häneen kohdistaa erasteisia sanktioita.

Tarveharkinta pois

Ns. tarveharkinta (behovsprovning) tarkoittaa sitä, että yhtenä peruskriteerinä anniskeluluvan saamiselle Ruotsissa on anniskelun tarve. Suomen alkoholilaissa puolestaan todetaan, että anniskeluoikeus voidaan myöntää vain väestö- tai liikekeskukseen, jos Alkon hallintoneuvosto katsoo anniskelun paikkakunnan asukasluvun, lähimmän anniskelupaikan etäisyyden ja muut olosuhteet huomioon ottaen tarpeelliseksi.

Suomessa tarveharkinta on anniskeluoikeuspolitiikan kulmakivi: suurin osa hylkäävistä anniskeluoikeuspäätöksistä perustellaan tällä.

Nyt ruotsalaiset ehdottavat luopumista koko hommasta. Heidän mielestään käsite tässä yhteydessä on suhteellinen ja vaikeasti sovellettavissa ja tulkittavissa. Sikääläisen kilpailuasiamiehen mukaan tämänlaatuinen kontrolli voi estää terveen kilpailun ravintolaelinkeinon piirissä. Tarveharkinta halvaannuttaa ainakin osittain normaalin markkinamekanismin, millä saattaa olla hyvinkin vakavia seurauksia.

Näiden lisäksi on komitean mielestä erittäin vaikea löytää objektiivisia kriteerejä, joiden nojalla voidaan harkita jonkin anniskelupaikan tarve.

Mikäli tarveharkinnan poistamisen myötä mahdollisesti tihevä anniskeluverkosto aiheuttaa alkoholipoliittisia ongelmia, tulee näihin komitean mielestä puuttua valvontatoimenpitein.

Lääninhallitusten tulisi edelleenkin tutkia hyvin tarkkaan anniskeluoikeutta anovan sopivuus (lämplighetsprovning) sekä tarkistaa se, ovatko aiotut tilat sopivat anniskelun suorittamiseen (lokalprovning).

Ruoka ravintolassa

Suomen lainsäädäntö velvoittaa ravintolan pitämään ruokaa saatavana sen ajan, jolloin siellä anniskellaan alkoholijuomia. Ruotsin lainsäädännön mukaan taas ruoan myynnin on muodostettava merkittävä osa ravintolan kokonaisu-myynnistä.

Komitea esittää, että Ruotsin lainsäädäntöön tulisi samat määräykset kuin Suomessakin: Anniskeluoikeus voidaan myöntää vain sellaiselle paikalle, jossa on mahdollisuus saada ruokaa ja jossa ruokaa on oltava saatavilla koko sen ajan, jolloin alkoholia annis-

kellaan.

Yksityiskohtaisissa perusteluissaan komitea vetoaa mm. siihen, kuinka vaikeaa nykyisen säännöksen soveltaminen on, varsinkin kun sosiaalihuollituksen yleisohjeiden mukaan ruoan myynnin on muodostettava merkittävä osa saman ravintolan lounas- sekä iltamyynnistä. Ongelmallista on lisäksi ollut määrittellä se, kuinka paljon on ”merkittävä osa”.

Nuorisopaikat

Komitean mielestä pitäisi poistaa säännös, jonka mukaan anniskelu-oikeutta ei tule myöntää, jos näyttää siltä, että asiakaskunta tulee olemaan etupäässä nuorisoa. Komitean mukaan tämän säännöksen soveltamisessa käytäntöön on todella suurta kirjavuutta eri lääninhallituksissa. Yhteistä on se, että tältä osin kaikkialla esiintyy vaikeita ongelmia. Komitean mielestä säännöksi riittää, että anniskelu sekä vanhoille että nuorille tapahtuu yhtä lailla pidättyvästi ja hillitysti.

Muita muutoksia

Lääninhallitusten ja kuntien tehtäviä esitetään selvennettäväksi ja päällekkäisyyksiä poistettaviksi. Useissa selvityksissä on katsottu, että monet viranomaiset — varsinkin lääninhallitukset ja kunnat — tekevät paljon päällekkäistä työtä anniskelulupa-asioissa. Luvan myöntäminen esitetään säilytettäväksi edelleen lääninhallituksilla, koska jos se siirretään kunnille, on odotettavissa käytännön kirjavoituvan entisestään, kun päätöksenteko pirstoutuu yhä pienemmille yksiköille.

Komitea ehdottaa toisaalta kunnallisen päätätävällän kaventamista poistamalla kunnilta veto-oikeuden mutta toisaalta taas kunnan roolin vahvistamista esimerkiksi anniskelun valvonassa. Kunnallinen veto-oikeus

tarkoittaa tässä yhteydessä sitä, että anniskelu-oikeutta ei ilman kunnan suostumusta saa sen alueelle myöntää; kunta voi viime kädessä kieltää jonkin anniskeluravintolan perustamisen alueelleen. Näin on myös Suomessa.

Komitea esittää vielä anniskeluajan aientamista niin, että kaikkien alkoholijuomien anniskelu voitaisiin aloittaa kello 11.

Otetaanko esimerkkiä?

Ruotsalaiset tuntuvat olevan varsin reippailla linjoilla alkoholibyrokraatiaa vähentäessään. Mietintö aiheuttanee laajaa keskustelua ja kovaa kritiikkiäkin, varsinkin vahvan raittiusliikkeen taholta. Komitea on kuitenkin tehnyt hyvin perusteellista työtä, ja monista sen ehdotuksista tuntuu eri viranomaisten kesken vallitsevan yksimielisyys. Mm. monille radikaaleilta vaikuttaville esityksille on jo ennakolta saatu useiden lääninhallitusten kannatus. Lisäksi kaikki ehdotukset on perusteltu tarkkaan. Näin ollen mahdollisuuksia ehdotusten läpimenoon tuntuu olevan.

Olisi varmaankin hyvä, että mahdollisimman moni suomalainenkin, joka miettii alkoholipoliittisia kysymyksiä, tutustuisi tähän mietintöön. Tämä koskee erityisesti niitä, jotka pohtivat parhaillaan eduskunnan käsittelyssä olevaa alkoholilainsäädäntöme uudistusesitystä.

Mietinnössä on liitteenä kirjoitus, joka käsittelee ravintola-alaa ruotsalaisessa yhteiskunnassa. Sen ovat kirjoittaneet, kuinkas muuten, suomalaiset Ilpo Koskikallio ja Kettil Bruun.

Kari Paaso

Nasse-kampanja havaittiin hyvin

Turvallisesti vesillä -kampanja, symbolihahmunaan Nasse-setä, huomattiin erittäin hyvin. Suomen Gallupin tutkimuksen mukaan kampanjan muisti spontaanisti 45 prosenttia haastatelluista, mitä voidaan pitää erittäin hyvänä tuloksena.

Joko spontaanisti tai autettuna kampanjan muisti 79 prosenttia. Parhaiten kampanja muistettiin 25—34-vuotiaiden sekä Keski-Suomessa asuvien keskuudessa.

Parhaiten muistettiin teeman näkyminen televisiossa (62 %). Seuraavina tulivat lehtijutut (57 %), julisteet (7 %) ja Alkon kassit (6 %).

Ylivoimaisesti mieleen jäävin asia oli Nasse-setä. Kampanjan havainneista haastatelluista 42 prosenttia muisti Nassen. Seuraavina olivat selvänä vesillä (23 %) ja pelastusliivit (18 %). Yleisimmin Nasse-sedän muistivat 18—24-vuotiaat, Etelä-Suomessa asuvat sekä vähintään ylioppilastutkinnon suorittaneet.

Tutkimuksessa haastateltiin 463:a henkilöä. Näyte edustaa koko maan 15 vuotta täyttänyttä suomenkielistä väestöä. Haastattelut tehtiin kesäkuun ensimmäisellä viikolla.

Erikseen tutkittiin ilmoitusten havaitseminen aikakauslehdistä. Tutkittavina olivat 14.6. Avussa ja 20.6. Suomen Kuvalehdessä julkaistut ilmoitukset. Molemissa lehdissä Turvallisesti vesillä -kampanjan ilmoitus sai ylivoimaisesti suurimmat huomioarvot, vaikka mukana oli enimmäkseen kokosivun tai aukeaman neliväri-ilmoituksia (Nasse-ilmoitus 3/4 sivua, yhdellä lisävärillä).

Avussa Nasse-ilmoituksen yleishuomioarvo oli poikkeuksel-

lisen suuri, 78 prosenttia. Seuraavina olivat Apukerhon kokosivun neliväri-ilmoitus, 62 prosenttia, ja Launeen aukeaman kokoinen neliväri-ilmoitus, 58 prosenttia.

Suomen Kuvalehdessä Alkon ilmoituksen yleishuomioarvo oli 67 prosenttia. Numeron kaikkien ilmoitusten keskiarvo oli 40 prosenttia. Toiseksi sijoittui 2/1-kokoinen Launeen neliväri-ilmoitus. Molempien lehtien testaajina oli noin 100 Suur-Helsingin alueella asuvaa kyseisen lehden lukijaa.

Turvallisesti vesillä -kampanjassa on mukana 24 eri viranomaista ja järjestöä. Tämän kesän kampanjan kokonaisbudjetti oli noin 650 000 markkaa. Kampanjointi hukkumisten vähentämiseksi ja vesiliikenneturvallisuu- den edistämiseksi käynnistyi Lehtikuvaajat ry:n aloitteesta vuonna 1976. Alko tuli mukaan vuonna 1979.

Mä joka päivä töitä teen...

Sulkunen, P. & Alasuutari, P. & Nätkin, R. & Kinnunen, M.: Lähiöravintola. Otava, Keuruu 1985, 318 sivua

Lähiöravintolatutkimuksen perustavoite on tekijöiden mukaan ”päästä lähemmäksi suomalaista alkoholinkäyttäjää” ja ”tehdä näkyväksi ne kulttuuriset rakenteet, joiden varaan ihmiset oman identiteettinsä rakentavat”. Toivomus on, että nämä rakenteet nähtyään ihmiset alkavat luovasti keksiä uusia ja parempia.

Tavoitteeseen on pyritty haastattelemalla ja havainnoimalla lähiöravintoloiden asiakkaita ja lähiöiden asukkaita. Kirjassa ovat edustettuina lähiöissä asuvat miljoona suomalaista. Kaikista ra-

vintoloiden asiakaspaikoista on 10 prosenttia lähiöravintoloissa.

Tutkimus on sosiologinen. Analyysi liikkuu työväenluokkaisen elämäntavan ja työväenkulttuurin tasolla. Alkoholin käytön syistä ja selityksistä ja alkoholismiin ”biologisesta ja psykologisesta logiikasta” (s. 17) tekijät sa- noutuvat irti.

*

Kirjassa lähiö paljastuu tiukanlaiseksi moraaliyhteisöksi. Kotona kunnan perhe säästää omaa asuntoa varten ja kasvattaa lapsiaan samaan aikaan, kun ”noi toiset” ryypäävät kapakassa. Moni kunnan kansalainen haluaisi ”räjäyttää lian pois” ajattelematta, että oma elämä ei kenties enää tuntuisikaan niin kunnolliselta, jos paha puuttuisi.

Ravintolassa nauretaan arjelle eikä säästellä: juodaan kaljaa, tavataan kavereita, vitsaillaan kotona kaulin kädessä odottavasta muijasta, kuunnellaan rimputuksia rakkaudesta ja yksinäisyydestä, avioliitosta ja uskottomuudesta. Jotkut heittävä tikkaa. Tikanheittäjät muodostavat oman yhte- näisen ryhmänsä, joka on ylpeä olemassaolostaan. Ryhmän jäse- net eivät juo liikaa, eivät rähise muiden asiakkaiden kanssa eiväk- kä liiemmästi iske naitaakaan. Ne, jotka eivät heitä tikkaa, ”turise- vat” eli puhuvat paskaa: ”sä oot Pena saatanan hyvä jätkä”, ”mul- la oli sellanen kankkunen”, ”mä juon viidettä päivää peräkkäin”.

Kirja kertoo omituisesta alistu- neisuudesta. Sen sijaan että ihmi- set kärsisivät, he näyttävät jopa nauttivan mitä kovimmista koh- talon iskuista. ”Monet miehistä tunnustautuvat mielellään juo- poiksi” (s. 267), ja monet naisista uhrautuvat salaista mielihyvää tuntien nalkuttaviksi akoiksi. Alistuneisuus kohtalon edessä hämmästyttää erityisesti siksi, et- tä sen jälkeen, kun valinnat on jo

tehty ja jollekin uralle päädytty, taistellaan pää pystyssä kohtalon ja sattuman mukanaan tuomia koettelemuksia vastaan eikä pelä- tä suuriakaan vaikeuksia.

Ihmiset ovat käsittämättömän sitkeitä. Kun työ on pelkkää sisäl- lyksetöntä raatamista, haetaan välttämätön osaamisen tunne ti- kanheitosta ja tanssimisesta. Kun on pakko antaa periksi sosiaalisel- le todellisuu-delle, nautitaan hal- linnan menettämisestä ja ajeleh- ditaan täysin purjein. Paradok- saalista on, että nähtävästi ihmi- set voivat kokea itsensä vapaiksi ainoastaan kohtalon, viinan tai aviopuolison orjuudessa.

Miksi?

Tutkijoiden mukaan kyse on yhdestä tavasta kokea itsenäisyyt- tä ja vapautta yhteiskunnan aset- tamien pakkojen alla. Taustalla vaikuttavat kulttuuriset rakenteet ja luokkahabitus tekevät toimin- nasta yllättävän johdonmukaisen — hulluus ei ole tarkoituksetonta hulluutta. Tärkeä ajatus, jota lie- nee syytä jatkaa myös psykolo- gian suuntaan. Lähiöravintola- tutkimuksessa nimittäin johdon- mukaista sosiologista analyysia turhaan vesittävät sellaiset iäni- kuiset psykologiset fraasit kuin ”alitajuinen yhteiskunnallinen muisti” (s. 35), ”tiedostamaton itsetuho” (s. 271) ja ”ihmisten kyvyttömyys ja haluttomuus” (s. 274).

*

Jokin kaikin puolin luistavasti etenevässä jutussa — tai pikem- minkin tutkimustraditiassa, jota se edustaa ja jonka voimakasta laajenemista se ennakoi — jää vaivaamaan.

”Mies teki välillä pienen kävely- kierroksen: kävi ensin juttelemassa (sanoisinpa melkein rähisemässä) naapuripöydässä, jossa istui nuoreh- ko pariskunta. (...) Jonkun ajan ku- luttua nainen naapuripöydästä tuli